

Маланчук Т.В., Кириченко В.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ БОРЬБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПУВАННЯМИ

УДК: 35:328.185

Постановка проблеми. Процес розвитку сучасної злочинності характеризується її трансформацією, вираженням якої є поява нових видів злочинів, зростання масштабів злочинності, зухвалість і жорстокість дій злочинців, проникнення злочинності у всі структури суспільства і держави, рівень її організованості і міжнародного «співробітництва».

В умовах сьогодення правоохоронні органи та міжнародні організації світового, регіонального та національного рівнів мають одне із найважливіших завдань – боротьба з міжнародною злочинністю, особливо в її найнебезпечніших формах – організованих. По суті, це питання стосується виявлення, розкриття, розслідування, попередження злочинів міжнародного характеру, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями. Відповідальність за вчинення злочинів міжнародного характеру передбачено нормами як міжнародного (конвенції, угоди), так і національного законодавства.

На міжнародному рівні визнано, що організована злочинність створює пряму загрозу національній і міжнародній безпеці та стабільності, веде масивну атаку на політичну стабільність, що, у свою чергу, призводить до загрози державності. Злочинність порушує нормальне функціонування соціальних та економічних інститутів, сприяє втраті довіри до демократичних процесів.

На сьогодні у боротьбі з міжнародними злочинами, вчиненими організованими злочинними угрупованнями, застосовується потужна, об'ємна та різноманітна система заходів.

Актуальність завдань у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру, вчинених організованими злочинними угрупован-

нями, обумовлена й тим, що удосконалюються засоби, методи злочинної діяльності, спостерігається її кількісне зростання, що потребує нових підходів з боку правоохоронних органів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У юридичній українській та зарубіжній літературі міжнародну злочинність досліджували такі вчені як, П.Д. Біленчук, В.М. Волженкіна, П.І. Гришаєв, Н.С. Карпов, О.І. Леженіна, В.В. Меркушин, Р.А. Мюллерсон, В.П. Панов та інші.

Мета нашого дослідження – виокремити проблеми правового регулювання стосовно боротьби зі злочинами міжнародного характеру, вчинених організованими злочинними угрупованнями та визначити шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Для успішної боротьби з організованою злочинністю важливо зрозуміти суть процесів, що відбуваються, оцінити їх з точки зору державної безпеки та запровадити ефективні державно-правові механізми щодо боротьби з організованою злочинністю на всіх рівнях суспільного життя. Щодо організованої злочинності міжнародного рівня часто використовується термін «транснаціональна злочинність». Транснаціональна організована злочинність включає в себе фактично всі види злочинної діяльності міжнародного характеру, до якої залучено кілька країн. Існує безліч видів злочинності, які можна охарактеризувати як транснаціональну організовану злочинність, зокрема незаконний оборот наркотиків, незаконне ввезення мігрантів, торгівлю людьми, відмивання коштів, незаконну торгівлю вогнепальною зброєю, контрафактними товарами, дикими тваринами і рослинами, культурними цінностями, і навіть деякі форми кіберзлочинності. Транснаціональна організована злочинність створює загрозу для миру і безпеки, веде до порушення прав людини і підриває економічний, культурний, політичний та соціальний розвиток суспільства в усьому світі. Пов'язані з нею величезні грошові суми здатні підірвати економіку країни і справити прямий вплив на управління, наприклад, за допомогою корупції та підкупу голосів виборців. При цьому транснаціональна організована злочинність постійно змінюється та адаптується до ринків і породжує нові види злочинності.

Стурбованість з точки зору державної безпеки транснаціональна організована злочинність викликає з кількох причин. По-перше, зараз вона стала частиною стратегічної обстановки і має вплив на міжнародну нестабільність. Транснаціональна організована злочинність навіть отримала назву «девіантна глобалізація», що має на увазі темну сторону процесу глобалізації. Ще одна причина, за якої вона повинна викликати занепокоєння, пов'язана із галуззю національної безпеки, функціонуванням збройних сил, правоохоронних органів та сферою політики.

Хоча транснаціональна організована злочинність – це глобальна загроза, її вплив відчувається і на місцевому рівні. Вона може дестабілізувати становище в країнах і цілих регіонах і тим самим завдавати шкоди їх розвитку. Організовані злочинні групи можуть також взаємодіяти з місцевими злочинними угрупованнями, що призводить до зростання на місцевому рівні випадків корупції, вимагання, рекету та насильства, а також цілого ряду інших видів злочинів.

Організована злочинність зачіпає як країни, що розвиваються, так і розвинені країни (відмивання коштів через банківські системи, викрадення особистих даних, торгівля людьми та ін.). Проблеми, пов'язані з організованою злочинністю вимагають збільшення державних витрат на безпеку та порушують існуючі стандарти прав людини.

Вважаємо, що боротьба з таким глобальним явищем, як транснаціональна організована злочинність, вимагає партнерських відносин на всіх рівнях. Транснаціональна організована злочинність являє собою складні і багатогранні загрози, на які країни не можуть реагувати поодиночі, застосовуючи правоохоронні заходи і кримінальне правосуддя. Необхідно узгодити дії держав для припинення отримання злочинцями вигод від вад в законодавствах і відсутності міжнародної координації.

Найважливіше значення в боротьбі з організованою злочинністю, на наш погляд, мають, зокрема, такі аспекти:

• Координація. Наявність узгоджених дій щодо виявлення, розслідування діяльності та притягнення до відповідальності осіб і груп, причетних до таких злочинів.

• Обізнаність. Звичайні громадяни повинні більше знати про організовану злочинність і про те, як вона впливає на повсякденне життя.

• Оперативна розробка і технології. Необхідно вдосконалювати методи оперативної розробки шляхом підготовки спеціальних правоохоронних підрозділів і укомплектування їх сучасною технікою.

• Допомога. Країни, що розвиваються потребують допомоги в нарощуванні потенціалу в галузі протидії цим загрозам. Важливим інструментом, здатним допомогти їм, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, яка була ратифікована 170 учасниками і яка забезпечує універсальну правову основу, що сприяє виявленню, стримуванню і ліквідації організованих злочинних груп.

Враховуючи те, що у будь-якому випадку до злочинів застосовується принцип юрисдикції тієї чи іншої держави, міжнародна боротьба зі злочинністю означає сукупність ефективних методів і заходів, спрямованих на співробітництво держав у боротьбі з певними видами злочинів, вчиненими окремими особами, у сфері попередження, розкриття та екстрадиції.

Цілком погоджуємося з В. Корольчук, що загроза, яку представляє міжнародна злочинність та всі її прояви на національному та міждержавному рівнях, швидше за все, зростатиме, а тому державам слід вжити відповідних заходів для боротьби з такими проявами. Для цього необхідно:

- узгодження класифікації злочинів, що становлять небезпеку для декількох або всіх держав;
- координація засобів із попередження міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру;
- встановлення юрисдикції над злочинами та злочинцями;
- забезпечення невідворотності покарання;
- надання правової допомоги у кримінальних справах, екстрадиція[1, с. 217-225].

Міжнародна спільнота розробила певні стратегічні принципи боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, що включають у себе:

а) запобігання, що реалізується шляхом здійснення конкретних дій (утвердження соціальних і політичних прав, верховенства права та демократичних реформ; зменшення масштабів бідності і безробіття; сприяння припиненню процесу дезінтеграції держав тощо);

б) публічність, що містить у собі широке використання освітніх заходів та проведення публічних дебатів з питань транснаціональної організованої злочинності;

в) співпраця з різними міжнародними організаціями та правоохоронними органами, заснована на глобальній співпраці у сфері верховенства права та законності, повазі громадянських свобод та прав людини та громадянина;

г) розробка універсальної міжнародної конвенції про співпрацю у боротьбі з міжнародною злочинністю і здійсненні кримінального правосуддя, розроблення двосторонніх та багатосторонніх угод, підготовки до прийняття типових документів і стандартів для використання на національному, регіональному та міжрегіональному рівнях, ратифікація та імплементація міжнародних домовленостей [2].

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності окреслює основні шляхи запобігання цьому явищу. По-перше, вона охоплює стратегії обмеження способів здійснення злочинної діяльності шляхом зменшення нинішніх чи майбутніх можливостей організованих злочинних груп діяти на законних ринках при використанні доходів від злочинів за допомогою законодавчих, адміністративних та інших заходів. По-друге, вимагає зменшення рівня вразливості законної економіки з метою запобігання можливого проникнення до неї організованих злочинних груп [3].

Проаналізувавши положення чинного Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України), ми виявили, що відповідно до ст. 561 КПК на території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги мо-

жуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародним договором. Вітчизняний КПК України виділяє:

1) процесуальні дії, здійснення яких можливе лише за відповідним рішенням слідчого судді або суду: тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159 КПК України); арешт майна (ст. 170 КПК України); проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК України); обшук (ст. 234 КПК України); слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи (ч. 5 ст. 240 КПК України); примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи (ч. 3 ст. 242 КПК України); відбирання біологічних зразків примусово для проведення експертизи (ч. 3 ст. 245 КПК України); втручання в приватне спілкування (ст. 258 КПК України), у тому числі аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); арешт, огляд і виїмка кореспонденції (ст. ст. 261–262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); обстеження шляхом таємного проникнення до публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України); аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України).

2) процесуальні дії, проведення яких вимагає санкції прокурора;

3) огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України); освідування особи (ст. 241 КПК України); контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України).

4) також чинний КПК України визначає порядок надання міжнародної правової допомоги шляхом видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (глава 44 КПК України), особливості кримінального провадження в порядку перейняття (глава 45 КПК України), порядок визнання та виконання вироків судів іно-

земних держав та передачі засуджених осіб (глава 46 КПК України) [4].

Аналіз вказаних норм КПК України дозволяє нам зробити висновок, що правоохоронні органи мають ефективні засоби для надання міжнародної правової допомоги з метою контролю та боротьби з транснаціональною злочинністю. Але, все ж таки, хоча міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональною злочинністю визнане провідною сферою міжнародного співробітництва між урядами, правоохоронними органами, спецслужбами, у цій галузі існує ще багато невирішених питань.

Як слушно зазначає Р. А. Черкасов, однією з проблем міжнародного співробітництва у боротьбі з організованою злочинністю є відсутність єдиного центру, який би керував та координував усі операції та дії з боротьби з організованою злочинністю. Роль Інтерполу не можна недооцінювати, але його функцій вже недостатньо для забезпечення плідної співпраці у боротьбі з організованою злочинністю. Необхідно розширити повноваження Інтерполу або створити незалежний міжнародний орган, який забезпечуватиме управління та координацію операцій, спрямованих на нейтралізацію транснаціональних злочинних груп [3, с. 17].

У цілому, на нашу думку, міжнародне співробітництво в галузі попередження злочинності передбачає вироблення й здійснення спеціальних заходів організаційного, кримінально-правового та кримінально-процесуального характеру, спрямованих на нейтралізацію причин та умов злочинності з метою збереження міжнародного правопорядку. Водночас їх ефективність зумовлена тим, що міжнародне співробітництво має охоплювати й такі заходи, які не спрямовані спеціально на злочинність, а реалізуються в соціально-економічній, політичній, культурно-виховній та інших сферах. Такий підхід до розуміння змісту попередження злочинності в міжнародному масштабі дасть можливість розглядати його як цілеспрямовану й послідовну діяльність органів держав, посадових осіб та інститутів громадянського суспільства щодо відповідного впливу на злочинність і фактори, що зумовлюють її виникнення.

У зв'язку із цим необхідно виробити на рівні держав загальну концепцію боротьби зі злочинністю на основі об'єднання зусиль із впливовими неурядовими структурами, включаючи громадянське суспільство в цілому.

Видається необхідним створити ефективний механізм реалізації норм, розроблених міжнародним співтовариством у цій галузі, та створити активну державну систему для ситуацій, що виникають внаслідок злочинної діяльності транснаціональної організованої злочинності.

Необхідність консолідації зусиль держав у боротьбі зі злочинністю вимагає інтернаціоналізації кримінального права та кримінально-процесуальних систем різних держав, посилення взаємодії між ними. У результаті спільних зусиль держав та міжнародних організацій слід розробити універсальні, єдині поняття міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру, що включатимуться в національні законодавчі системи. На даний час низка складів злочинів міжнародного характеру у вітчизняному законодавстві базується на національних визначеннях. На наш погляд, необхідні єдині нормативні визначення на міжнародному рівні, зумовлені необхідністю створення єдиного правового простору, який би давав можливість більш ефективно боротися зі злочинністю на міжнародному рівні.

Останнім часом міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю набуло нових особливостей, таких як планування та розповсюдження спільних досліджень, створення системи контролю за їх реалізацією, що є перспективним напрямом у цій сфері [5, с. 90-99].

Висновки. Практика показує, що ефективно протидіяти даному виду злочинності в рамках однієї держави неможливо, звідси випливає необхідність міжнародного співробітництва для вирішення цієї глобальної проблеми. Вважаємо, що бажаний результат в діяльності по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю в Україні можна отримати тільки завдяки комплексному підходу, а існуючі зараз способи повинні зазнати значних змін і розширитися як на національному, так і на міжнародному рівні. У цих умовах, подальший розвиток міжнародного

співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю, відповідно до реалій теперішнього часу, є одним із пріоритетних завдань світової спільноти. Новим етапом формування такої політики на глобальному рівні могло б стати прийняття нової Конвенції ООН проти транснаціональної злочинності.

1. *Корольчук В.В. Актуальні питання запобігання транснаціональній злочинності. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. С. 217-225.*
2. *Гетьманчук М.П. Політологія: навч. посіб. К.: Знання, 2011. 415 с.*
3. *Черкасов Р. А. Проблемы международного сотрудничества в области борьбы с организованной преступностью. Международно-правовые чтения. Воронеж: ВГУ, 2003. Вып. 1. 250 с.*
4. *Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>*
5. *Жаровська Г.П. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Альманах міжнародного права. Випуск 6. 2014. С. 90-99.*

Маланчук Т. В., Кириченко В. Правові проблеми у сфері боротьби зі злочинами міжнародного характеру, вчинених організованими злочинними угрупованнями

У статті досліджуються питання, пов'язані з проблемами правового регулювання суспільних відносин у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, як одним із найбільш негативних соціальних явищ сучасності. Сьогодні міжнародна злочинність перетворилась на глобальну проблему. У боротьбі з міжнародними злочинами, вчиненими організованими злочинними угрупованнями, застосовується потужна, об'ємна та різноманітна система заходів. Мета нашого дослідження – встановити проблеми правового регулювання стосовно боротьби зі злочинами міжнародного характеру, вчинених організованими злочинними угрупованнями та визначити шляхи вирішення даної проблеми. Результати проведеного дослідження вказують на те, що протидіяти даному виду злочинності в рамках однієї держави неможливо, звідси випливає необхідність міжнародного співробітництва для вирішення цієї глобальної проблеми. Вважаємо, що бажаний результат в діяльності по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю можна отримати тільки завдяки комплексному підходу до вирішення проблеми, а існуючі зараз способи повинні зазнати значних змін і розширитися як на національному, так і на міжнародному рівні.

Ключові слова: міжнародна злочинність, транснаціональна злочинність, організована злочинність, злочини міжнародного характеру, міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю.

Malanchuk T.V., Kyrychenko V. Legal problems in the field of combating crimes of international nature committed by organized criminal groups

The article considers the problem of combating international crime as one of the most negative social phenomena of our time. Today, the world is facing the fact that international crime has become a reality and a global problem. A powerful, comprehensive and diverse system of measures is used to combat international crimes committed by organized crime groups. The purpose of our study is to identify the problems of legal regulation in the fight against crimes of an international nature committed by organized criminal groups and to identify ways to solve this problem. The results of this work are that the growth of international crime has become an obvious problem today. It is impossible to overestimate the damage caused by transnational organized crime groups, which occupy not only one specific state, but entire regions and continents. Practice shows that it is impossible to effectively combat this type of crime within one state, hence the need for international cooperation to address this global problem. We believe that the desired result in the fight against transnational organized crime in Ukraine can be obtained only due to the complex nature of the activity, and the existing methods should undergo significant changes and expand both nationally and internationally. In these circumstances, the further development of international cooperation between states in the fight against crime, in accordance with current realities, is one of the priorities of the world community. The issue of developing a unified international anti-crime policy, which includes not only international legal mechanisms, but also a wide range of measures aimed at preventing international crime, is relevant. Obviously, the adoption of a new UN Convention against Transnational Crime is a new stage in shaping such a policy at the global level.

Key words: international crime, transnational crime, organized crime, crimes of international character, international cooperation in the fight against crime.

Шевченко О.С.

КОНЦЕПЦІЯ СОЛІДАРИЗМУ ЯК ФАКТОР РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

УДК 342.7

Постановка проблеми. Здійснення конституційних прав і свобод громадян – велика, складна і багатоаспектна проблема правової науки. Її дослідження пов'язане з вивченням широкого кола питань теоретичного і практичного плану. Одне з них, яке поки ще залишається в тіні, – це питання про співвідношення конституційних і галузевих прав громадян, про направлений на реалізацію конституційних прав і свобод внутрішній потенціал, що міститься в законодавстві України. Інакше кажучи, мова йде

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ